

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาชุมชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยนำเสนอสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามหัวข้อต่อไปนี้

- 5.1 สรุปผลการวิจัย
- 5.2 อภิปรายผลการวิจัย
- 5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

5.1.1 ข้อค้นพบลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด

1. ชุมชนบ้านเป็ดโน มีลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงสถาบันที่มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติกับระบบสังคมในชุมชนที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชนคอยทำหน้าที่เป็นกลไกกำหนดความสัมพันธ์ของชุมชน เมื่อพิจารณาหลักการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน พบว่ามาจากแรงกดดันของนายทุน ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ปัญหามลพิษจากการทำนาเกลือ จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความตื่นตัวที่จะสร้างฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกันให้มีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม ผ่านกระบวนการกลุ่มและองค์กรที่เป็นลักษณะเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการยกระดับไปสู่ความเป็นทางการ มีการจัดตั้งทีมงานแต่ละฝ่ายขึ้นในชุมชน ชุมชนมีการออกกฎ ระเบียบ เพื่อบังคับใช้ป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ทรัพยากรของชุมชนมากเกินไป รวมถึงการใช้อำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลในการแต่งตั้งคณะทำงานในมิติต่าง ๆ เพื่อการประสานงานเชื่อมโยงกลไกการดำเนินงานด้านทรัพยากรป่าชายเลนในระดับจังหวัด ชุมชนมีการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่อยู่นอกชุมชนให้เข้ามาสนับสนุนและพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะยกระดับการสร้างความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในระยะยาว

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะร่วมของการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ในเชิงสถาบันสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

1.1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน

1.1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการกำหนด กฎ ระเบียบ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน 2) ไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาเก็บประโยชน์ จากป่าชายเลนของชุมชน 3) มีกองทุนเพื่อการจัดการป่าชายเลนของชุมชน เป็นเงินทุนในการบริหารจัดการ การป่าชายเลนและการทำงานกิจกรรมอื่น ๆ

1.1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม ประกอบด้วย 1) มีการกำหนดเขตป่าชายเลน ร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ อาทิ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรมเจ้าท่า กรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง 2) มีการทำเส้นทางเดินรอบป่าชายเลน มีการติดป้ายบอกทาง การติดป้าย ลักษณะและชนิดของพรรณไม้ป่าชายเลนของชุมชน

1.2 ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

1.2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีกฎ กติกา ห้ามตัด ไม้และจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ 2) มีการจำกัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมไม่ให้มีการใช้ มากจนเกินไป ห้ามจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนในช่วงขยายพันธุ์ ห้ามตัดไม้อายุน้อยและขยายพันธุ์ยาก หากต้องการตัดจะต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดใน เสียก่อน 3) ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบการดูแลป่าชายเลน

1.2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการจัดตั้งกลุ่มหรือ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์อย่างถูกต้องและเป็นทางการ 2) มีการพัฒนาทรัพยากรร่วม ที่เหมาะสมกับศักยภาพของท้องถิ่น 3) การดำเนินงานมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

1.3 ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

2. ด้านความมีเหตุผล มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

2.1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน ด้านขอบเขตของทรัพยากรร่วม คือชุมชนมีการกำหนด เขตป่าชายเลนร่วมกันระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานรัฐ อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว กรมเจ้าท่า กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

2.2 ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

2.2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น คือในชุมชนมีการจัดกิจกรรมการเฝ้า ระวังและดูแลรักษาป่าชายเลนโดยสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

2.2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน 2) การมีจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากร

2.3 การจัดให้สมาชิกมีส่วนในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน ประกอบด้วย 1) ชาวบ้านชุมชนบ้านเปิร์ตในมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบการดูแลป่าชายเลน 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกันในการกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิด 3) การจัดประชาคมร่วมกันของชุมชน 4) การมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม

2.4 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล ด้านการสอดส่องดูแลสภาพทรัพยากร คือ ชุมชนมีการสำรวจระบบนิเวศพร้อม ๆ กับการลาดตระเวนในบริเวณป่าชายเลน

2.5 การลงโทษผู้ละเมิดกฎ ระเบียบ ประกอบด้วย 1) ผู้ที่กระทำผิดกฎ ระเบียบจะงดสิทธิผู้นั้นในการกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เป็นเวลา 3 ปี 2) การตัดไม้ป่าชายเลนจะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะนำเจ้าหน้าที่ไปจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย

2.6 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือ 1) การพูดคุยเจรจาปรับความเข้าใจระหว่างคู่ขัดแย้ง 2) การให้ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านไกล่เกลี่ย

2.7 การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย คือ ชุมชนมีภาคีเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐและเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับชายฝั่งทะเล ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัดและประเทศ

3. ด้านการมีภูมิคุ้มกัน มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรอม ดังนี้

3.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

3.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีการจัดตั้งกลุ่มหรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อการอนุรักษ์อย่างถูกต้องและเป็นทางการ 2) มีการจัดระบบการออมเงิน เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้างเปิร์ตใน

3.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน เพื่อประโยชน์ในดูแลรักษาทรัพยากร 2) มีการจำกัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมไม่ให้มีการใช้มากเกินไป 3) กลุ่มมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนด้านทรัพยากร

3.2 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล

3.2.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการจัดกิจกรรมในการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลนโดยสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน 2) มีการลาดตระเวนและตรวจตราดูแลป่าตามหน้าที่รับผิดชอบตามคลองที่อยู่ในพื้นที่

3.2.2 การสอดส่องดูแลสภาพทรัพยากร ประกอบด้วย 1) มีทีมตรวจการณของชาวบ้านเฝ้าระวังและลาดตระเวนตามลำคลองในป่าชายเลน 2) มีการสำรวจระบบนิเวศพร้อม ๆ กับการลาดตระเวนในบริเวณป่าชายเลน

3.3 การลงโทษผู้ละเมิดกฎ ระเบียบ ประกอบด้วย 1) ผู้ที่กระทำผิดกฎ ระเบียบจะงดสิทธิผู้นั้นในการกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เป็นเวลา 3 ปี 2) การตัดไม้ป่าชายเลนจะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะนำเจ้าหน้าที่ไปจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย

3.4 สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ คือชุมชนได้รับการยอมรับจากภาครัฐในการบริหารจัดการป่าชายเลน

3.5 การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การมีเครือข่ายป่าชายเลนตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัดไปจนถึงระดับประเทศ 2) มีภาคีเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐและเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับชายฝั่งทะเลตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัดและประเทศ 3) มีเครือข่ายวิชาการ อาทิ มหาวิทยาลัย สำนักงานสนับสนุนการวิจัยหน่วยงานด้านการวิจัยต่าง ๆ เป็นต้น

4. ด้านความรู้ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

4.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

4.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีการถ่ายทอดและสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน 2) การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ

4.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) ชุมชนมีการทำวิจัยท้องถิ่น 2) มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในชุมชนและนอกชุมชน

4.2 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือ 1) การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ 2) การจัดประชาคมร่วมกันของชุมชน

5. ด้านคุณธรรม สัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

5.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

5.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น คือ 1) การมีนิเวศวิทยาทางจิต 2) การมีจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากร

5.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือ มีความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

5.2 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือ 1) การพูดคุยเจรจาปรับความเข้าใจระหว่างคู่ขัดแย้งให้เข้าใจกัน 2) การให้ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านไกล่เกลี่ย 3) การบังคับใช้กฎหมาย

2. ชุมชนบ้านท่าระแนะมีการจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงอรรถประโยชน์ คือการจัดการจะตั้งอยู่บนฐานคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่สามารถสร้างประโยชน์ภายในตัวของทรัพยากรเอง เป็นการแยกทรัพยากรออกจากคน เน้นความเข้าใจระบบนิเวศธรรมชาติระหว่างคนกับป่าด้วยการพึ่งพิงพึ่งพาอาศัยกัน เกื้อหนุนกัน โดยไม่เบียดเบียนทรัพยากรในชุมชนมากนัก ต้องการดำรงคงไว้ซึ่งทรัพยากรร่วมของชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม ได้ปรับแนวความคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรร่วมให้เป็นนิเวศพิพิธภัณฑ์ โดยอาศัยทุนชุมชนที่มีอยู่เดิม เช่น ทุนด้านทรัพยากร ทุนด้านภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมอาชีพและประเพณี นำมาจัดการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านท่าระแนะทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน และกลุ่มองค์กรการเงินที่จัดสรรผลประโยชน์ด้านสวัสดิการชุมชนให้แก่คนในชุมชน มีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชนด้วยหลักความเป็นธรรมต่อทรัพยากรร่วม สามารถส่งเสริมอาชีพและระบบเศรษฐกิจได้ดีในชุมชน

การวิเคราะห์ลักษณะร่วมของการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวความคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ในเชิงอรรถประโยชน์สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ มีความสัมพันธ์กับแนวความคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

1.1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน

1.1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์ คือมีการออกกฎ กติกา ข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของคนในชุมชนและนอกชุมชน

1.1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม คือ มีเส้นทางเดินรอบป่าชายเลน การติดป้ายป่าชายเลนของชุมชน

1.2 ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

1.2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ชุมชนกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับทรัพยากรร่วมของชุมชนด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้านการอนุรักษ์สัตว์น้ำ และการอนุรักษ์สัตว์ป่า 2) การมีแนวทางลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของชุมชน

1.2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กรศูนย์การเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 2) การมีจิตสำนึกที่ดีต่อประโยชน์ส่วนรวมในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรร่วม 3) มีการจัดการทรัพยากรด้านหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร 4) การนำทรัพยากรชุมชนมาใช้อย่างเหมาะสม ถูกต้องและสุจริต 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกัน

1.3 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล ด้านการสอดส่องดูแลสภาพทรัพยากร คือ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกัน

2. ด้านความมีเหตุผล มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรอม ดังนี้

2.1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน ด้านขอบเขตของทรัพยากรร่วม คือมีการกำหนดขอบเขต ป่าชายเลนชุมชนระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานรัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทรอง กรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า

2.2 ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

2.2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรร่วมในชุมชน 2) มีการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน 3) มีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ศูนย์การเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

2.2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือการนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

2.3 การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกพร้อมกัน คือชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกัน

2.4 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล ด้านการกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์ คือ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกัน

2.5 การลงโทษผู้ละเมิดกฎ ระเบียบ ประกอบด้วย 1) ถ้าเป็นคนในชุมชนทำผิดครั้งแรก จะตักเตือนและกล่าวโทษ โดยให้ฝ่ายปกครองพิจารณาตามกฎหมาย 2) ถ้าเป็นคนต่างถิ่นจะมีการพูดคุยหรือตักเตือนทำบันทึกความผิด ถ้าทำผิดครั้งต่อไปจะทำยึดของกลางและปรับไม่เกิน 1,000 บาท ถ้าเป็นความผิดมีมูลค่ามากจะนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

2.6 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือผู้นำชุมชนและคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ จะประชุมร่วมกันเพื่อจัดการความขัดแย้ง

2.7 การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การมีเครือข่ายป่าชายเลนระดับชุมชนและระดับจังหวัด 2) เข้าร่วมกิจกรรมภาคีเครือข่ายการทำงานในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด 3) การมีภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงทรัพยากรร่วมในระดับจังหวัด

3. ด้านการมีภูมิคุ้มกัน มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรอม ดังนี้

3.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

3.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น คือชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร ศูนย์การเรียนรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

3.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือ 1) มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวนิเวศพิพิธภัณฑ 2) มีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในด้านหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร

3.2 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล

3.2.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์ คือ มีการเฝ้าระวังโดยกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน

3.2.2 การสอดส่องดูแลสภาพทรัพยากร คือ 1) มีการสอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลนโดยกลุ่มเรือเรือรับจ้างและกลุ่มจักสาน 2) มีการสำรวจป่าชายเลนพร้อม ๆ กับการพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมป่าชายเลน

3.3 การลงโทษผู้ละเมิดกฎ ระเบียบ ประกอบด้วย 1) ถ้าเป็นคนในชุมชนทำผิดครั้งแรกจะตักเตือนและกล่าวโทษ โดยให้ฝ่ายปกครองพิจารณาตามกฎหมาย 2) ถ้าเป็นคนต่างถิ่นจะมีการพูดคุยหรือตักเตือนทำบันทึกความผิดถ้าทำผิดครั้งต่อไปจะทำยึดของกลางและปรับไม่เกิน 1,000 บาท ถ้าเป็นความผิดมีมูลค่ามากจะนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

3.4 สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ คือได้รับการยอมรับจากภาครัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริมการทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรร่วม

3.5 การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย คือ 1) การมีเครือข่ายป่าชายเลนระดับชุมชนและระดับจังหวัด 2) มีภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงทรัพยากรร่วมในระดับจังหวัด

4. ด้านความรู้ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

4.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

4.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ชุมชนมีการติดตามและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง 2) ชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม

4.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน 2) มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในชุมชนและนอกชุมชน

5. ด้านคุณธรรม

5.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

5.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) การมีจิตสำนึกที่ดีต่อประโยชน์ส่วนรวมในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรร่วม 2) การนำทรัพยากรชุมชนมาใช้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

5.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือมีความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

5.2 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือชุมชนจะใช้หลักการประนีประนอมเป็นกลไกในการจัดการจัดการความขัดแย้ง

3. ชุมชนบ้านน้ำเขียว มีลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยมีแนวคิดแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวมที่เข้าใจสภาพแห่งความเป็นจริงของการอยู่ร่วมกันของระบบทั้งระบบสังคมและระบบนิเวศทางธรรมชาติที่ถือว่ามิปฏิสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนภายใต้เงื่อนไขในพื้นที่ โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมและความมีเหตุผลคอยทำหน้าที่เสมือนกลไกในการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม เป็นการรักษาคุณภาพและความมั่นคงของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน มีการนำปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนมาพูดคุยร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ จัดทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ร่วมกันในชุมชน โดยมีเทศบาลตำบลน้ำเขียวและภาคีที่เกี่ยวข้องคอยให้การสนับสนุน มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมขึ้นในชุมชน โดยใช้ทรัพยากรร่วมในชุมชน เช่น ป่าชายเลน คลองน้ำเขียว มัสยิด วัดและทัศนียภาพที่สวยงามรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ชุมชนมาเป็นเครื่องมือส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ชุมชนมีการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมอย่างเป็นธรรมและใช้หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง ชุมชนมีการส่งเสริมให้ปรับปรุงพื้นที่สาธารณะการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน มีการสร้างความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนและชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมกับภาคีเครือข่ายป่าชายเลนและเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัด

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะร่วมการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรม ในเชิงนิเวศวัฒนธรรมสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านความพอประมาณ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรม ดังนี้

1.1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน ด้านขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์ คือ 1) ชุมชนมีข้อกำหนดกฎกติกา การให้คุณให้โทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของทรัพยากรร่วมของชุมชน เช่น ห้ามตัดไม้ในป่าโกงกางหรือหากจำเป็นต้องใช้ก็ต้องมีการขออนุญาตจากกลุ่มและเจ้าหน้าที่ก่อน การไม่จับปลา

ในฤดูวางไข่การไม่ทิ้งไข่ลงในคลอง 2) กำหนดเขตเพื่อการดูแลรักษาป่าชายเลนของชุมชนสำหรับการอนุรักษ์ร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด

1.2 ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

1.2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น คือ 1) มีการกำหนดกฎ กติกาการใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน 2) มีการจัดตั้งกลุ่มหรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 3) การมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1.2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือ 1) มีการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนร่วมกันกับตำบลน้ำเชี่ยวโดยเทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมเจ้าท่า 2) มีการจัดตั้งธนาคารสัตว์น้ำในตำบลน้ำเชี่ยวทุกหมู่บ้าน โดยจะมีข้อตกลงว่าปูไข่จะไม่เอาไปขายแต่เอาให้ทางกลุ่มไปเพาะพันธุ์หรือขยายพันธุ์เพิ่มเติม 4) มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวนิเวศวัฒนธรรม

1.3 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือมีการยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน

2. ด้านความมีเหตุผล มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรอม ดังนี้

2.1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน

2.1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์ คือ การกำหนดเขตหวงห้ามที่ชัดเจน (Zoning) คือ เขตอนุรักษ์และเขตรักษาพืชพันธุ์ในพื้นที่ป่าชายเลน

2.1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม คือ มีการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนตำบลน้ำเชี่ยว โดยเทศบาลตำบลน้ำเชี่ยว กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมเจ้าท่า

2.2 ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

2.2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวนิเวศวัฒนธรรม 2) มีการยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน

2.2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือชุมชนมีการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายในครัวเรือน ชุมชน

2.3 การจัดให้สมาชิกมีส่วนในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน คือชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจจัดทำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมกัน

2.4 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล

2.4.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์ คือ มีการเฝ้าระวังโดยกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน

2.4.2 การสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร คือชุมชนมีการสอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลนโดยกลุ่มเรือท่องเที่ยว

2.5 การลงโทษผู้ละเมิดกฎ ระเบียบ คือ ลงโทษตามกฎหมายกำหนด

2.6 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการความขัดแย้ง

2.7 การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 1) ชุมชนบ้านน้ำเขียวเข้าร่วมเป็นอาสาท้องถิ่นรักโลก (อทล.) เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน 2) มีภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

3. ด้านการมีภูมิคุ้มกัน มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

3.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

3.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีการเฝ้าระวังโดยกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน 2) มีการสอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลน โดยกลุ่มเรือท่องเที่ยว

3.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ประกอบด้วย 1) มีการจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

3.2 การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล

3.2.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์ คือมีการเฝ้าระวังโดยกลุ่มชาวบ้านและผู้นำชุมชน

3.2.2 การสอดส่องดูแลสภาพทรัพยากร คือ 1) มีการสอดส่องดูแลสภาพป่าชายเลน โดยกลุ่มเรือท่องเที่ยว 2) มีการสำรวจป่าชายเลนพร้อม ๆ กับการพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมป่าชายเลน 3) มีอาคารสำรวจป่าชายเลนหรือหอดูนกเพื่อการสอดส่องสภาพป่าชายเลน

3.3 สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ คือได้รับการยอมรับจากภาครัฐในการบริหารจัดการป่าชายเลน

3.5 การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย คือ 1) การมีเครือข่ายป่าชายเลนระดับชุมชนและระดับจังหวัด 2) มีภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงทรัพยากรร่วมในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

4. ด้านความรู้ สัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ดังนี้

4.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

4.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น คือ 1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ 2) ชุมชนมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วม

4.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือ มีการเชื่อมโยงบูรณาการอนุรักษ์และ
การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

5. ด้านคุณธรรม

5.1. ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ

5.1.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น คือชุมชนการยึดถือหลักศาสนา

5.1.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์ คือมีความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์
จากทรัพยากร

5.2 ชุมชนต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) การใช้
หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการความขัดแย้ง 2) ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

5.1.2 ข้อค้นพบเงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด

จากการวิเคราะห์ลักษณะการจัดการร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ของชุมชนในจังหวัดตราด พบว่าแต่ละลักษณะมีเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญ ดังนี้

1. ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงสถาบัน มีเงื่อนไขสำคัญ คือ 1) การมีจิตสำนึก
ที่ดีต่อทรัพยากรร่วม 2) การพึ่งพาตนเองด้วยการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ 3) มีการกำหนดขอบเขต
พื้นที่และของเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม 4) การมีข้อกำหนด กฎกติกาและบทลงโทษกรณี
ทำความผิด 5) ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ 6) การมีกลุ่ม องค์กรและโครงสร้างที่ชัดเจน 7) การมีส่วนร่วมใน
กิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากร 8) การรวมตัวเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน
9) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยมีปัจจัยเชิงบวกที่สามารถทำให้การจัดการ
ทรัพยากรร่วมได้ดี คือ 1) ในการพึ่งพาตนเองของชุมชน 2) มีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของระบบ
นิเวศ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง 3) การรวมตัวของชาวบ้านเป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชน
4) มีการจัดโครงสร้างการทำงาน การกำหนดกฎ ระเบียบและจัดแบ่งหน้าที่ตามความสามารถ
5) การมีภาวะการนำของผู้นำ 6) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
7) การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน 8) การตระหนักถึงคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่น 9) ได้รับการ
สนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ปัจจัยเชิงลบ คือ 1) วิถีการดำเนินทรัพยากรร่วมของชุมชน
2) อิทธิพลมืดของนายทุนและความขัดแย้งที่เกิดจากบุคคลภายนอกชุมชน

2. ลักษณะการจัดการทรัพยากรในเชิงอรรถประโยชน์ มีเงื่อนไขสำคัญ คือ 1) การมี
ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 2) การมองเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนในฐานะห่วงโซ่ของ
ชีวิต 3) การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน 4) การใช้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรร่วมอย่างยุติธรรม 5) การมีกฎ กติกาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน
6) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน 7) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

8) การจัดโครงการและกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงและบูรณาการ 9) การดำเนินงานรูปแบบของกลุ่มหรือองค์กร 10) ต้องมีการแบ่งหน้าที่กระจายงานกันออกไป 11) การประสานงานที่ดีระหว่างชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐ โดยมีปัจจัยเชิงบวกที่สามารถทำให้การจัดการทรัพยากรร่วมได้ดี คือ 1) การมีจิตสำนึกร่วมเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน 2) ชุมชนมีการดำรงชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด 3) การมีฐานทรัพยากรและเศรษฐกิจที่ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรของชุมชน 4) การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในกลุ่ม 5) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง 6) มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 7) ทุนของชุมชน 8) การมีเครือข่ายและการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย 9) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ปัจจัยเชิงลบ คือ 1) วิถีการดำเนินทรัพยากรป่าชายเลนและวิถีการดำเนินเศรษฐกิจ 2) ปรากฏการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมของนักท่องเที่ยว

3. ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงนิเวศวัฒนธรรม มีเงื่อนไขสำคัญ คือ 1) การเห็นคุณค่าของทรัพยากรร่วม 2) การกำหนดอาณาเขตของทรัพยากรร่วม เช่น เขตอนุรักษ์ เขตหวงห้าม เขตรักษาพืชพันธุ์ 3) การมีข้อกำหนด กฎ กติกาหรือการให้คุณให้โทษในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของทรัพยากรร่วม 4) การร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรร่วมทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น 5) การบังคับใช้กฎหมายเพื่อดำเนินการแก่ผู้ละเมิดกฎ กติกา 6) การมีผู้นำที่ดีสามารถเป็นแบบอย่างได้ 7) การบริหารจัดการต้องมีธรรมาภิบาล คำนึงถึงความรู้สึกร่วมกันและคนในชุมชน 8) การมีจิตอาสา สามัคคี เสียสละและต้องมี 5 ร่วม (ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์) 9) การทำงานร่วมกันต้องมีความยืดหยุ่น มองเห็นเป้าหมายร่วมกันก่อนจากนั้นจึงตอบสนองความต้องการของชุมชน 10) ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้และการอนุรักษ์ 11) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการต้องให้การส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมบริหารจัดการอย่างเต็มที่ 12) การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานภายนอก โดยมีปัจจัยเชิงบวกที่สามารถทำให้การจัดการทรัพยากรร่วมได้ดี คือ 1) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่จะต้องคำนึงถึงอนาคต 2) การมีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม 3) ความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งของผู้นำ 4) ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว 5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมของชุมชน เช่น ป่าชายเลน ลำคลอง โบราณสถาน วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้า 6) การประสานงานที่ดีระหว่างชุมชน องค์กรและเครือข่ายรวมถึงการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย 7) ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการสนับสนุนด้านงบประมาณและองค์ความรู้ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ปัจจัยเชิงลบ คือ 1) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือปัญหาร่วมกันเป็นปัญหาที่ทุกคนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) ปรากฏการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับ ความนิยมของนักท่องเที่ยวด้วยการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ จึงสามารถพลิกวิกฤติ ให้เป็นโอกาสได้

5.1.3 รูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ ชุมชนในจังหวัดตราด

ข้อค้นพบที่ได้จากสังเคราะห์ลักษณะ เงื่อนไขและปัจจัยการจัดการทรัพยากรร่วมของ ชุมชนตามแนวทางสหวิทยาการแบบสหสาขา (Interdisciplinary) เป็นการประยุกต์แนวคิด ทฤษฎี เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชน ได้นำมาสู่การตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 3 คือ การนำเสนอรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ ชุมชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยได้ค้นพบรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดตราดที่สำคัญ ดังนี้

การจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงสถาบัน ประกอบด้วย 1) การมีข้อกำหนด กฎ กติการ่วมกันในชุมชน 2) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 3) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 4) การมีจิตสำนึกร่วม 5) ผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรมและเสียสละ 6) การมีนิเวศวิทยาทางจิต 7) การมี ส่วนร่วมของชุมชน 8) การทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย 9) การเชื่อมโยงกิจกรรมอนุรักษ์และ พัฒนาอย่างเป็นองค์รวม

การจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงอรรถประโยชน์ ประกอบด้วย 1) การใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรร่วมอย่างยุติธรรม 2) การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน 4) การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย 5) การเชื่อมโยงกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม 6) การประสานงานที่ดี 7) การมีกลุ่มและองค์กรที่มีโครงสร้างชัดเจน 8) การใช้หลักธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการ 9) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงนิเวศวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การกำหนดขอบเขตพื้นที่ และขอบเขตทรัพยากรร่วม 2) การมีนิเวศวิทยาทางจิต 3) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 4) ผู้นำชุมชนที่มี คุณธรรมและเสียสละ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน 6) การเชื่อมโยงกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาอย่าง องค์รวม 7) การประสานงานที่ดี 8) การทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย 9) การสนับสนุนจาก หน่วยงานภายนอก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการวิเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในชุมชนนี้ ผู้วิจัยจะอภิปรายตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.2.1 ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด

ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนในจังหวัดตราด พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ

- 1) การจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงสถาบัน ที่มีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติกับระบบสังคมในชุมชนที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชนทำหน้าที่เป็นกลไกกำหนดความสัมพันธ์ของชุมชน 2) การจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงอรรถประโยชน์ โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่สามารถสร้างประโยชน์ภายในตัวของทรัพยากรเองเป็นการแยกทรัพยากรออกจากคน เน้นความเข้าใจระบบนิเวศธรรมชาติระหว่างคนกับป่าด้วยการพึ่งพิงพึ่งพาอาศัยกันและกัน เกื้อหนุนกัน โดยไม่เบียดเบียนทรัพยากรในชุมชนมากนัก ต้องการดำรงคงไว้ซึ่งทรัพยากรร่วมของชุมชน 3) การจัดการทรัพยากรร่วมในเชิงนิเวศวัฒนธรรม ที่มีแนวคิดแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม มีความเข้าใจสภาพความเป็นจริงในการอยู่ร่วมกันของระบบ ทั้งระบบสังคมและระบบนิเวศทางธรรมชาติ ซึ่งถือว่ามิปฏิสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนภายใต้เงื่อนไขในพื้นที่ โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมและความมีเหตุผลของชุมชนคอยทำหน้าที่เสมือนกลไกการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อรักษาคุณภาพและความมั่นคงของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับอำนาจ กายจนพันธุ์ (2543 : 5-24) ที่เสนอการศึกษาการจัดการทรัพยากรชุมชนไว้ 4 แนวทาง คือ 1) การจัดการทรัพยากรในเชิงอรรถประโยชน์ แนวทางการศึกษาตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดหลักเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เน้นความเข้าใจระบบนิเวศธรรมชาติจากมุมมองด้านวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งมักจะแยกศึกษาธรรมชาติเฉพาะด้านที่เป็นรูปธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมกายภาพเท่านั้น ซึ่งจะมองข้ามความหมายของธรรมชาติในลักษณะแยกส่วน 2) การจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมหรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการจัดการทรัพยากรในเชิงจิตสำนึก เป็นการทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในการอยู่ร่วมกันทั้งระบบสังคมและระบบนิเวศทางธรรมชาติที่มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนและหลากหลายของระบบนิเวศเพื่อการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง 3) การจัดการทรัพยากรในเชิงสถาบัน แนวการศึกษาจะมีแนวความคิดที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติกับระบบสังคมในชุมชนที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ แต่ในเงื่อนไขที่กำหนดความสัมพันธ์นั้นจะมีมุมมองขยายเพิ่มเติมออกไป นอกเหนือจากเงื่อนไขเชิงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นเสมือนกลไกกำหนดความสัมพันธ์ตามความคิดของการศึกษาและให้ความสำคัญกับเงื่อนไขเชิงสถาบันที่ไม่ได้ผูกติดอยู่กับชุมชนหรือมีอยู่แล้วในหน่วยของชุมชน 4) การจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ แนวทางการศึกษานี้ตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นการมองประเด็นปัญหาทั้งสองด้าน ในด้านหนึ่งจะมีความเข้าใจเช่นเดียวกับแนวทางการศึกษาทั้งสองก่อนหน้านี้นี้ที่มีฐานคิดที่ว่าระบบนิเวศทางธรรมชาติและระบบสังคมของมนุษย์นั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็จะตั้งคำถามอีกด้วยว่า

เพราะสาเหตุที่ทำให้สังคมมนุษย์ยังคงทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยที่มุมมองทั้งสองด้าน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดตราดตามกรอบแนวความคิดสามห่วง สองเงื่อนไข เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน มีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ตามหลักการออกแบบกติกา 8 ประการ คือ 1) กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน 2) ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ 3) การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน 4) การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล 5) การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ 6) ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ 7) สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ 8) การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย ซึ่งมีลักษณะที่สัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ เป็นความพอดีที่ไม่น้อยและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นรวมถึงการไม่เบียดเบียนทรัพยากรร่วมในชุมชนด้วย ในด้านเศรษฐศาสตร์ความพอประมาณเป็นเครื่องกำหนดการใช้ทรัพยากรร่วมของชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถส่งต่อไปยังคนรุ่นอื่น ๆ ในภายหลังด้วย ดังนั้นชุมชนในจังหวัดตราดจึงใช้หลักความพอประมาณ เพื่อกำหนดกฎ ระเบียบและกติกาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน รวมถึงมีการกำหนดอาณาเขตของทรัพยากร เช่น การจัดทำเส้นทางเดิน การตัดป่าความรู้ ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการบังคับใช้กฎ ระเบียบ กติกาของหน่วยงานในพื้นที่ ในประเด็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของชุมชนเพื่อการดูแลทรัพยากร ชุมชนจะมีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มองค์กรและเครือข่าย โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม หลักปฏิบัติทางศาสนา หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม บนพื้นฐานของความพอประมาณ เช่น การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย มีการจัดการทรัพยากรที่มีความเหมาะสมกับชุมชนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม มีการนำทรัพยากรมาใช้อย่างถูกต้องและสุจริตโดยมีจิตสำนึกต่อทรัพยากร ซึ่งชุมชนในจังหวัดตราดมีลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ในหลักการที่เห็นได้ชัดเจน คือกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน ทั้งขอบเขตผู้ใช้ประโยชน์และขอบเขตของทรัพยากรร่วม รวมถึงความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ สอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น สอดคล้องในการใช้ประโยชน์ ดังนั้นหลักการเหล่านี้จึงเป็นหลักการที่ชุมชนคำนึงถึงเพราะจะทำให้ไม่เบียดเบียนการใช้ทรัพยากรมากเกินไป

2. ความมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงที่จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุและผล โดยการพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ชุมชนในจังหวัดตราดใช้หลักความมีเหตุผล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการจัดการทรัพยากรร่วม เหตุผลการกำหนดขอบเขตของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เช่น เขตหวงห้าม เขตอนุรักษ์ รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และปลูกจิตสำนึกทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน การใช้หลักความมีเหตุผลในการบูรณาการงาน คนและกิจกรรม เช่น การปลูกป่าเพิ่มเติม อบรมมัคคุเทศก์น้อย การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน นอกจากนี้ยังมีการสร้างระบบการบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม เช่น การจัดเวทีประชาคม การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันออกกฎระเบียบ กติกา ข้อตกลงและกำหนดบทบาทต่อผู้กระทำผิด มีการใช้หลักความมีเหตุผลเชื่อมประสานหน่วยงานในท้องถิ่นบังคับใช้กฎ กติกาในการกระทำผิด หรือเมื่อมีผู้ละเมิดกฎ ระเบียบก็จะใช้หลักความมีเหตุผลในการประชุมร่วมกันของผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาข้อยุติและจัดการความขัดแย้ง โดยใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย ปรับความเข้าใจระหว่างคู่ขัดแย้ง การคำนึงถึงผลลัพธ์และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ดังนั้นการกระทำ วิธีการและการเลือกปฏิบัติในสิ่งๆ ที่ดำเนินการนั้น ต้องเน้นการใช้ข้อมูล ร่วมกันคิด ตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกคนบนพื้นฐานความถูกต้อง

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นการเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยชุมชนในจังหวัดตราดได้มีการเตรียมความพร้อมด้วยการมีแผนแม่บทของชุมชน แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความโปร่งใสในการดำเนินงาน สามารถประยุกต์ใช้ทุนชุมชนให้เข้ากับสถานการณ์ มีการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และการออมเงินของชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางอาหารและอาชีพ มีการจัดตั้งทีมงานเฝ้าดูแลและสำรวจทรัพยากรของชุมชนเพื่อปกป้องทรัพยากรร่วมของชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีพื้นที่เพื่อรองรับ การดำเนินกิจกรรมและบูรณาการการทำงาน การได้รับการสนับสนุนกับหน่วยงานภายนอกเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมและการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ส่งผลให้เกิดการยอมรับจากภาครัฐ โดยมีภาคีเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

4. ความรู้ เป็นความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน เพื่อประโยชน์การนำไปปฏิบัติโดยมีความรอบคอบและความระมัดระวังเป็นพื้นฐาน ชุมชนในจังหวัดตราดเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรให้เกิดคุณค่าและมูลค่าสามารถรองรับความรู้เพิ่มเติมความรู้จากการติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ ผ่านข้อมูลข่าวสาร สื่อโซเชียล และจากหน่วยงานภายนอก จึงทำให้สามารถส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการทำวิจัยชุมชนด้วยศักยภาพของชุมชนตนเองเพื่อพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยที่สุด

5. คุณธรรม เป็นการปฏิบัติตนด้วยการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต เช่น ความสุจริต ความขยันหมั่นเพียร อุดมคติ เสียสละ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะต้องเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในชุมชน

จังหวัดตราดเป็นชุมชนที่มีคุณธรรมทั้งในด้านคุณธรรมที่สังคมกำหนด ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปใช้ในชีวิตรประจำวันและคุณธรรมของปัจเจกชนที่นำมาใช้กับตัวเอง โดยมีฉากทัศน์ในลักษณะการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการยึดถือปฏิบัติตามหลักศาสนาเป็นเครื่องกำหนด ในส่วนคุณธรรมของผู้นำชุมชนที่มีภาวะผู้นำก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจของคนในชุมชน ส่งผลต่อนิเวศวิทยาทางจิตภายในชุมชน การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนทั้งสามแห่งจะยึดโยงประเด็นความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ส่วนหลักคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันในชุมชน คนในชุมชนยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สำหรับการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้หลักความเป็นเครือญาติและความเป็นชุมชน รวมถึงการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการชุมชน

ข้อสรุปรวบยอดเพื่อการอภิปรายผลการวิจัยตามข้างต้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของจักรกฤษณ์ จันทรแลล้ม (2558) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบบ้านเป็ดใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศและปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลในด้านการดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติป่าชายเลนของชุมชนต้นแบบ งานวิจัยดังกล่าวพบว่า แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชนต้นแบบคือการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักคิดแบบ 3 ห่วง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และ 2 เงื่อนไข คือเงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรมเป็นแนวคิดหลักในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ส่งผลทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และเกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงเป็นชุมชนต้นแบบที่สำคัญในการกระจายผลการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี ส่วนพระพลากร สุ่มังคโล (อนุพันธ์) (2563 : 142-146) ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นแนวคิดและหลักการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นและรูปแบบการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า มีการนำหลักความสามัคคีมาใช้ในการจัดการป่าชุมชน โดยได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาป่าให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการอนุรักษ์ป่าชุมชน เช่น การปลูกป่าเสริม การเพาะพันธุ์กล้าไม้สมุนไพรรักษาป่าชุมชนมีแนวคิดที่จะพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมา เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ การปลูกสมุนไพร นอกจากเป็นศูนย์ฝึกอาชีพแล้วยังมีการเพาะปลูกพืช เช่น พืชผลไม้ หน่อไม้ หวาย ผักหวานป่า ฟ้าทะลายโจร ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้จากศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจะออกจำหน่ายเป็นแหล่งรายได้ของครอบครัวแทนการตัดไม้ทำลายป่า

ส่วนรูปแบบการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย รูปแบบการสร้างเครือข่ายการจัดการป่าชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายกับภาครัฐในการจัดการป่าชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2560) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาป่าชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนในจังหวัดชัยภูมิ ศึกษาความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) และแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (CPR) ของเอลินอร์ ออสโตรม โดยทำการศึกษากับป่าชุมชนจำนวน 2 แห่ง ผลการศึกษาพบว่า การจัดการป่าชุมชนเป็นไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและการเสียสละเพื่อส่วนรวมของผู้คน นอกจากนี้การจัดการป่าชุมชนยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรมเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตของป่าชุมชน การตรวจสอบสภาพป่า ตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของสมาชิก การลงโทษผู้กระทำผิดจากเบาไปหาหนัก การจัดการความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ การยอมรับสิทธิชุมชนในการรักษาป่าของเจ้าหน้าที่รัฐและการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก

5.2.2 เงื่อนไขสำคัญในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด

เงื่อนไขสำคัญการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดตราด ประกอบด้วย 1) การมีจิตสำนึกที่ดีต่อทรัพยากรร่วมของชุมชน 2) ทุนของชุมชน 3) การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ 4) การมีข้อกำหนด กฎ กติกาและข้อตกลงในการจัดการ 5) กลุ่ม องค์กรและเครือข่าย 6) การจัดทำแผน โครงการและกิจกรรม 7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ 8) การยึดหลักธรรมาภิบาลและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 9) ผู้นำที่มีความรับผิดชอบ 10) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรภายนอก โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสโตรม (Ostrom, 2010 : 653) ตามหลักการออกแบบกติกา 8 ประการ คือ 1) กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน 2) ความสอดคล้องของกฎระเบียบต่าง ๆ 3) การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน 4) การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล 5) การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ 6) ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ 7) สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ 8) การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับวิจอร์ย เลียนจำรุณ และคณะ (2548 : 8-9) ที่ได้กล่าวว่าการดำรงรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชนนั้นชุมชนสามารถดำรงรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชนให้ยั่งยืนได้จะต้องมีปัจจัยต่าง ๆ คือ 1) ชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ จัดการ ดูแลรักษา ตัดสินใจและสามารถปกป้องการทำลายทรัพยากรได้ดีกว่ารัฐ 2) ชุมชนสามารถวางแผน ออกกฎ ระเบียบในการใช้ประโยชน์ การจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน

3) ชุมชนสามารถกำหนดทางเลือกและตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เข้ามาภายในชุมชน สอดคล้องกับศรีสุรางค์ มาศศิริกุล (2557) ที่อธิบายสรุปในเอกสารผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 16 ไว้ว่า ในแต่ละชุมชนจะมีเงื่อนไขสำคัญที่แตกต่างกันไปตามบริบท แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือ จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทรัพยากรคงอยู่กับโลกให้ยาวนานที่สุด เงื่อนไขสำคัญนั้นประกอบไปด้วย 1) กิจกรรมจะมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนงานในชุมชน 2) การมีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ 3) มีการบริหารจัดการที่อยู่ภายใต้คณะกรรมการรูปแบบต่าง ๆ 4) สังคม ชุมชน วัฒนธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อกันภายในชุมชน

ส่วนปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ชุมชนในจังหวัดตราดสามารถจัดการทรัพยากรร่วมได้ดีนั้น ประกอบด้วย 2 ประการ คือ

ปัจจัยเชิงบวก ประกอบด้วย 1) การมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 2) การตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลน 3) การมีแนวความคิดที่เน้นการดำรงชีวิตด้วยการอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อม 4) เน้นหลักการพึ่งตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5) การมีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน 6) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง 7) การมีผู้นำที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์และมีวิสัยทัศน์ 8) จะต้องมีการประสานงานที่ดีและมีประสิทธิภาพ 9) มีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น 10) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ปัจจัยเชิงลบ ประกอบด้วย 1) วิฤตติการณ์ด้านทรัพยากรร่วมที่เสื่อมโทรมและทรัพยากรมีจำนวนลดน้อยลง 2) อิทธิพลของนายทุนที่เข้ามารุกคืบป่าชายเลนและสร้างความขัดแย้งในชุมชน และ 3) ปรากฏการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้นทำให้ชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมของนักท่องเที่ยว ปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับโกวิท พวงงาม (2553 : 528-533) ที่ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) การต่อสู้กับอิทธิพลภายนอกพร้อมกัน 2) การแบ่งหน้าที่ตามความสามารถของสมาชิก 3) การทำงานอย่างต่อเนื่อง 4) การเสียสละ ท่วมเทและโปร่งใส 5) ความเป็นผู้นำอารยะ 6) การมีส่วนร่วม อิสระในการคิด ใฝ่การเรียนรู้ 8) เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยังมีความสอดคล้องกับการศึกษาของประเมิน กภาพักดี (2564 : 17-21) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออก เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนบ้านคลองอารางพบว่า มีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน 5 ประการ คือ 1) ทุนมนุษย์ของชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 3) การสร้างข้อตกลงและกำหนดกฎระเบียบ 4) การแบ่งปันผลประโยชน์จากป่าอย่างเป็นธรรม 5) การสร้างเครือข่าย

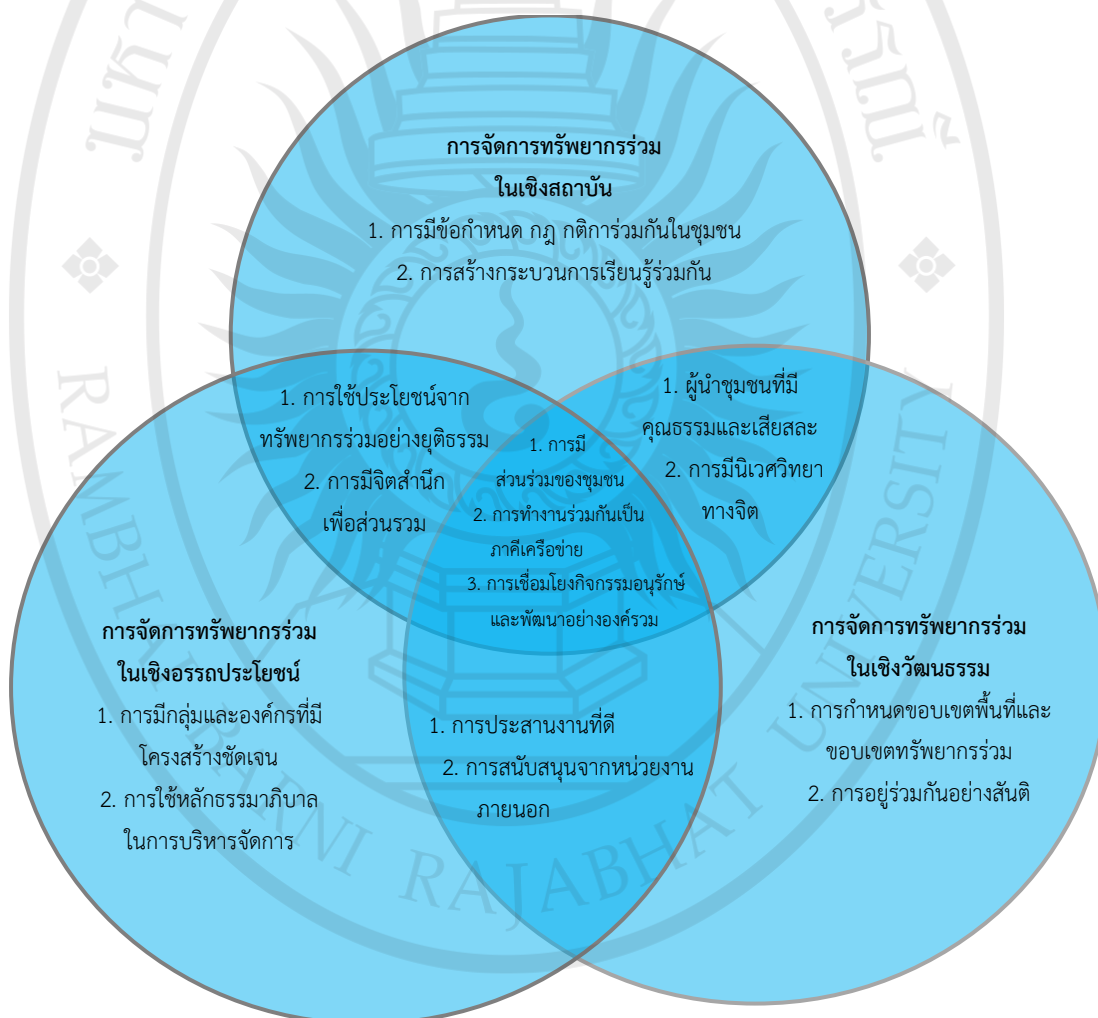
5.2.3 รูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด

รูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด ได้แก่ 1) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยุติธรรม 2) การกำหนดขอบเขตพื้นที่และขอบเขตทรัพยากรร่วม 3) การมีข้อกำหนด กฎ กติการ่วมกันในชุมชน 4) การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม 5) การมีนิเวศวิทยาทางจิต 6) การมีส่วนร่วมของชุมชน 7) การมีกลุ่มและองค์กรที่มีโครงสร้างชัดเจน 8) การเชื่อมโยงกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาอย่างองค์รวม 9) ผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรมและเสียสละ 10) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 11) การประสานงานที่ดี 12) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 13) การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ 14) การทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย 15) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก สอดคล้องกับการศึกษาของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2559) ที่ได้ทำการศึกษาการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาป่าชุมชนในภาคตะวันออก โดยได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนในภาคตะวันออกที่ประสบความสำเร็จว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอมและแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาน้อยเพียงใด เป็นการนำตัวแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเปรียบเทียบกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสองแนวคิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างมากในแง่ที่ว่าต่างยอมรับให้ชาวบ้านเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องมีการกำกับดูแลให้มีการใช้ประโยชน์มากเกินไปและจะต้องมีระบบการอนุรักษ์และฟื้นฟู สนับสนุนการจัดการตนเองของชาวบ้าน การทำงานเป็นภาคีเครือข่ายและเล็งเห็นความสำคัญของกลไกรัฐในการเข้ามากำกับติดตามทางอ้อมและให้การสนับสนุนในการจัดทำโครงการป่าชุมชน สอดคล้องกันกับอุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน ใช้รูปแบบการจัดเป็นกลุ่มและแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลป่าชุมชนทำให้เกิดกลุ่มและคณะทำงานเพื่อการจัดการป่าชุมชน เป็นกลุ่มในการขับเคลื่อน ส่งเสริมและกระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการจัดการป่าชุมชน มีการสำรวจทรัพยากรในป่า เน้นการดูแลและใช้ประโยชน์จากป่าทำให้เกิดองค์ความรู้การบริหารจัดการป่าในชุมชนและมีข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่าโดยคนในชุมชน ผ่านการตั้งกฎ ระเบียบเป็นข้อปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยเน้นผู้นำและผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่า ผู้ที่เคยบุกรุกมาก่อนเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือกรรมการกลุ่มเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ช่วยดูแลป่า มีการดำเนินกิจกรรมในการดูแลรักษาป่า เช่น ทำรั้วแนวเขตเสารอบป่าป้องกันการบุกรุก การปลูกป่าในวันสำคัญ

ทำพิธีบวงสรวงป่า ในส่วนการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ป่าชุมชน ใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมจัดการป่าร่วมกันของพื้นที่ มีข้อตกลงออกกฎการใช้ป่าร่วมกัน มีบทลงโทษผู้บุกรุกป่า

รูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์จากการวิจัยครั้งนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่ตามแนวทางสหวิทยาการ สามารถแสดงรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามภาพที่ 5.1

รูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 5.1 แสดงรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากข้อสรุปผลการวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาชุมชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินงานและวิจัยหลังจากนี้คือ

1. หน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมควรมีการทำงานร่วมกันกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
2. จังหวัดตราดควรมีการประชุมสัมพันธ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนที่อยู่รอบ ๆ ป่าให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวทางของพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกลไกความสัมพันธ์ระหว่างภาคีต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสโตรอมกับพื้นที่อื่นในภาคตะวันออก เช่น จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง ชลบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี